Care sunt Părinții Bisericii?

Părinți și patristici ai teologiei creștine

Curator: Theodoros Riginiotis, educator

Părinți și patristici ai teologiei creștine

Părinții și Doctorii Bisericii (sau, pe scurt, pur și simplu Părinți ai Bisericii) sunt preoții creștini de toate rangurile1 [1] dar și unii care nu erau preoți) care au fost recunoscuți ca învățători spirituali și au apărut ca scriitori care au formulat, definit și apărat doctrina [creștină2] .

Conform scolasticismului occidental, adică teologiei filosofice care s-a dezvoltat în Europa Occidentală după Schisma din 1054 și a atins apogeul în Evul Mediu, era patristică se încheie în secolul al VI-lea d.Hr. pentru Biserica Occidentală (ultimul Părinte Occidental a fost Sfântul Isidor de Sevilla) și în secolul al VIII-lea pentru Biserica Orientală (ultimul Părinte Oriental a fost Sfântul Ioan Damaschin). Cercetările istorice și filologice mai recente, care s-au dezvoltat în Occident și au adoptat criteriile scolasticii, au adoptat și ele această idee și disting „literatura patristică" (operele Părinților până în secolul al VIII-lea) de „literatura bizantină", adică operele autorilor bizantini de după secolul al VIII-lea .

Biserica Ortodoxă, însă, consideră că teologia sa **este întotdeauna patristică** și **numai în măsura în care continuă să fie patristică** poate fi și **validă** și **adevărată** . Astfel, ea distinge purtători ai spiritului său patristic în toate secolele creștine, de la a doua generație (prima generație după apostoli, sfinții Clement al Romei, Policarp al Smirnei, Ignațiu al Antiohiei, purtătorul de Dumnezeu etc.) până la sfârșitul epocii bizantine (de exemplu, sfinții Grigorie Palama, secolul al XIV-lea , Marcu Eugeniu, secolul al XV-lea), dar și după Bizanț (Sfântul Nicodim Athonitul, secolele XVIII - XIX , sfinții ruși din secolul al XIX-lea , Ignațiu Brânțianinov și Teofan Zăvorâtul, Inochentie Beniaminov etc.), în timp ce chiar și astăzi sunt evidenți mai mulți purtători autentici ai spiritului patristic al teologiei bisericești, dintre care unii au fost recunoscuți oficial ca sfinți [de exemplu, ... Sfinții Nectarie al Pentapolei, Luca Medicul, Ioan al Shanghaiului (Maximovici), Nicolae al Ahridei (Velimirovici) etc.], în timp ce alții, deși nu sunt recunoscuți „oficial", printr-o „decizie" bisericească de vreun fel, sunt recunoscuți în practică ca atare, cum ar fi, de exemplu, sfinții învățători Iustin Popovici, Sofronie Saharov, Filotei Zervakos etc.

Insistența Bisericii asupra naturii patristice a teologiei sale se datorează faptului că îi consideră pe Părinți *sfinți* , adică oameni cu o relație autentică, înțeleasă creștinește, cu realitatea necreată (divină) și, prin urmare, exponenți de încredere ai învățăturii sale dogmatice, a cărei validitate include și factorul „inspirației divine". Doctrina creștină este exprimată prin „iluminarea Duhului Sfânt" (adică a lui Dumnezeu însuși) și nu prin raționament intelectual - aceasta este diferența distinctivă dintre filosofie și teologie.

Pentru Biserică, desigur, această diferență nu constă în *invocarea* „iluminării spirituale", adică a „autorității religioase", ci în *existența reală* a acestui element transcendental, altfel (dacă în ambele cazuri avem sisteme ontologice și soteriologice construite cu procese intelectuale umane, care invocă pur și simplu, din motive de prestigiu, un oarecare contact cu Dincolo-ul divin) nu există în esență nicio diferență obiectivă între teologie și filosofie [3] .

Părinții și filosofia

Trebuie menționat că opera patristică nu se limitează la delimitarea doctrinei creștine, ci se dezvoltă și pe o multitudine de probleme, care privesc investigarea naturii umane, în special a sufletului, și relația omului cu sine însuși, cu aproapele său, cu lumea și cu Dumnezeu, adică vindecarea consecințelor păcatului originar pentru fiecare om, pentru umanitate și pentru întreaga creație. De asemenea, opera patristică se află în dialog constant cu filosofia și știința timpului său (de fiecare dată). În acest sens, are sens să examinăm scrierile patristice din punct de vedere filosofic, întrucât acestea constituie unul dintre cele mai rodnice capitole ale intelectului universal. Din păcate, știința istoriei filosofiei ignoră contribuția lor, deși astăzi, după eforturile cercetătorilor greci (precum K. D. Georgoulis, Vasilios Tatakis, episcopul Pergamonului, Pr. Ioannis Zizioulas, Christos Giannaras, Pr. Nikolaos Loudovikos etc.), contribuția lor începe să iasă la iveală.

„O minte ortodoxă se află în punctul unde se întâlnesc toate drumurile. Privește cu atenție fiecare drum și, din punctul său de vedere unic, observă condițiile, pericolele, utilizările și destinația finală a fiecărui drum. Examinează fiecare drum dintr-o perspectivă patristică, pe măsură ce credințele sale personale intră în contact real, nu ipotetic, cu cultura înconjurătoare” (Ivan Kireevsky, scriitor ortodox rus, citat din cartea *„Ortodoxia și religia viitorului”* de Părintele Serafim Rose).

Părinții Bisericii antice au în arsenalul lor întreaga filozofie greacă, la urma urmei, ei înșiși sunt filozofi . Numai că nu sunt interesați de „interpretarea lumii” sau de descrierea legilor naturii și a funcționării lor – vai de știința noastră materialistă modernă – ci de theosis, pe care o consideră o condiție necesară pentru cunoașterea deplină a lumii, adică *o relație cu* lumea. (Desigur, pentru știința modernă acest lucru pare lipsit de sens, deoarece este o știință a cuceririi, nu a iubirii. Cum poți iubi ceea ce trebuie să cucerești? Întreaga noastră civilizație – cea occidentală, care s-a impus acum la nivel mondial – este o cucerire. Chiar și marii „exploratori” maritimi au fost urmați de conchistadori raiders, în timp ce explorarea spațiului este numită în mod obișnuit „cucerirea spațiului”).

Este demn de remarcat faptul că *Hexaemeronul* Sfântului Vasile cel Mare, de exemplu, și *Despre construirea omului* de Sfântul Grigore de Nyssa, care continuă *Hexaemeronul* , rezumă și ele cunoștințele științifice ale vremii. În special, Sfântul Grigore enumeră fiziologia, medicina, psihologia, vorbește despre vise etc. Și le interpretează foarte rațional, respingând astrologia și alte forme iraționale de religiozitate.

Să ținem cont că, înainte de criminala sa denaturare medievală, creștinismul reprezenta rațiunea și progresul, iar păgânismul reprezenta iraționalitatea. Biserica, la înființarea sa, s-a opus deschis superstiției lumii romane,

considerând-o irațională – astrologia, cultul stelelor, cultul îngerilor, magia, divinația, supunerea față de soartă…

Sunt Părinții infailibili?

Aici trebuie să spunem că Părinții Bisericii, deși sfinți, **nu sunt considerați infailibili** . Totuși, li se aplică cuvântul Domnului „fericiți cei curați cu inima, căci aceia vor vedea pe Dumnezeu” (Matei 5:8), ei devin „învățați de Dumnezeu” (Ioan 6:45), motiv pentru care opinia lor este mai valabilă decât cea a oricărui teolog „oamenesc” (al meu, de exemplu), care nu este curat cu inima. Un astfel de interpret valid – un sfânt – poate fi și o persoană smerită și analfabetă (bărbat sau femeie, sau chiar un copil), **dacă inima sa este suficient de curată** . „Marea taină a evlaviei” (1 Timotei 3:16) se înțelege prin curățirea inimii, nu prin logică (inima nu este locul emoțiilor, ci locul unde locuiește Duhul Sfânt, dacă este curată, sau duhul rău – nenăscut – dacă este plin de patimi, vezi Galateni 4:6, Luca 22:3).

Deși nu sunt un cunoscător desăvârșit al literaturii patristice și, cu atât mai mult, nu sunt deloc sfânt (ca să pot vorbi cu autoritate despre sfinți), îndrăznesc să spun următoarele: Unii Părinți, în ansamblul marilor lor scrieri, au susținut și unele învățături care, conform teologiei ortodoxe, sunt greșite. Cel mai tipic exemplu este Sfântul Augustin, dar există și alte exemple, cum ar fi sfinții Părinți sirieni Afraate și Isaac, care au susținut că iadul va fi trecător (pentru că îl înțelegeau ca pedeapsă de la Dumnezeu și știau că Dumnezeul iubirii nu poate pedepsi pe unii veșnic) etc. Prin urmare, este bine să-i citim pe Sfinții Părinți în cadrul învățăturii generale a Bisericii și să nu absolutizăm opiniile unuia sau doi dintre ei. Acceptăm ceva ca fiind corect atunci când este susținut de toți sfinții Bisericii, chiar dacă unul sau doi Părinți se întâmplă să aibă o opinie diferită [pentru o analiză a acestei probleme, vezi și cartea Părintelui]. Seraphim Rose (un, îndrăznesc să spun, părinte american contemporan al Bisericii) *Sufletul după moarte – Experiențe post-moarte în lumina învățăturii ortodoxe* , publicat de Myriobivolos.

Unii tați

Putem menționa pe scurt din memorie câțiva dintre sutele de Părinți ai Bisericii:

Părinții Apostolici din secolul I (Clement al Romei, Ignațiu Purtătorul de Dumnezeu, Policarp al Smirnei),

Apologeți (secolul al II-lea): Sfântul Iustin filosoful și martirul, Atenagora filosoful atenian, Quadratus, episcopul Atenei, Teofil al Antiohiei etc.

Părinți ulteriori: Irineu de Lyon (secolul al II- lea), Dionisie al Romei (secolul al III-lea) , Dionisie al Alexandriei (secolul al XII-lea), Ciprian al Cartaginei (secolul al IV -lea), Atanasie cel Mare, Vasile cel Mare, Grigore Teologul, Grigore de Nyssa, Ambrozie al Milanolui, Martin de Tours , Ioan Gură de Aur (secolele al IV-lea) etc., Sfântul Augustin (secolele al IV-lea), Chiril al Alexandriei (secolele al V-lea), „Dionisie Areopagitul” (secolul al VI-lea), Leonțiu al Bizanțului (secolul al VII-lea), Maxim Mărturisitorul (secolul al VII- lea), Isaac Sirul (Sirianul), Ioan Damaschin (secolul al VIII-lea), Bonifaciu al Germaniei (secolul al IX-lea), Teodor Studitul, Fotie cel Mare… Grigore Palama (secolul al XV-lea), Marcus Eugenius (secolul al XVI-lea) etc.

Grupuri speciale de tați

Un grup special de Părinți ai Bisericii îl reprezintă cei care nu au lăsat scrieri, dar au contribuit la formularea teologiei ortodoxe prin participarea lor la sinoadele locale și, mai ales, ecumenice, cum ar fi marii sfinți ai Primului Sinod Ecumenic, Spiridon și Nicolae. În general, **Părinții Sinoadelor Ecumenice** sunt onorați în mod colectiv ca sfinți, deoarece nu pe baza intereselor politice și a instrucțiunilor imperiale , ci cu iluminarea Duhului Sfânt (pe care l-au primit în inimile lor curate) au formulat termenii și învățăturile Sinoadelor.

Există, de asemenea, **Părinții Niptici** (adică învățători ai trezviei, ai „științei ascetice” ortodoxe - deși toți Părinții sunt *și* niptici): Macarie Egipteanul (secolul al IV-lea), Cassian Romanul, Benedict de Nursia, Succesorul Foticei, Ioan Sinaitul (*Climax* , secolul al VI-lea), Simeon Noul Teolog (secolele X -XI) , Grigore Sinaitul, Nichita Stethatos (secolul al XI-lea), Nicolae de Cavasilas, Nichifor Monahicul etc. (vezi monumentala colecție *Filocalia Sfinților Neptici* , compilată în perioada otomană de sfinții Părinți Macarie Notaras și Nicodim de la Muntele Athos și tradusă în rusă de părintele rus Sfântul Paisie Velitsky).

Un alt grup special de Părinți ai Bisericii sunt **Imnografii** : de exemplu, sfinții Roman Melodul (Salutările Fecioarei Maria etc., în principal contactul), Efrem Sirul (în siriacă), Andrei din Creta („Marele Canon” etc.), Ioan Damaschin (canonul nopții de Paște etc.), Cosma Melodul (canonul Crăciunului etc.), Iosif Imnograful (nenumărate canoane), Teofan și Teodor Scriitorul (numiți așa deoarece frunțile lor au fost însemnate cu fier înroșit în timpul iconoclasmului), Teodor al Studiților, Cassian Imnograful („Tropariul lui Cassian” [adică doxasticul Marții Mari], parte a canonului Vinerii Mari etc.) etc. Un părinte autor de imnuri contemporan a fost sfântul bătrân athonit Gherasim din Mikra Agia Anna (=Mikragiannanitis).

Există, de asemenea, **Părinții Deșertului** , care sunt pustnici și călugări. I-am menționat deja pe câțiva dintre ei. Să ne uităm la alții. Trebuie menționat că

majoritatea erau **simpli călugări** , fără nicio „funcție” ecleziastică, nici măcar preoți. De asemenea, mulți nu au lăsat texte scrise, dar învățătura lor orală – precum și viața lor, care a fost poate mai importantă decât cuvintele lor – a fost consemnată de alți Părinți în lucrări colective precum *Laussaikonul* Sfântului Paladie de Helenoupolis, *Limonarul* Sfântului Ioan de Moschus, *Citatele Părinților* etc.

Antici: Antonie cel Mare („învățătorul deșertului”), Pahomie cel Mare, Sisoi cel Mare, Poemen cel Mare, Arseniu cel Mare, Pamphotus, Niles, Daniel din Scetis, Pitiroum, Zosima, Ioan Persanul, Amonius, Ioan din Columba, Teodor din Fermi, Avraam din Iberia, Moise Etiopianul „al tâlharilor” (fost tâlhar), Sarmatas, Pamvo, Viares, Onufrie Egipteanul, Pior, Apphius, Marcu Atenianul, Teodosie Cenobiarhul etc.

Mai noi: Ruși: Serghie de Radonej, Serafim de Sarov („găsește pacea și mii de oameni vor face pace cu tine”), Agapit Schitul, Alexandru de Svir, Chiril al Lacului Alb, Nicodim de la Lacul Koza, Ioan Poliatletul, Iov de Poceaev, Nil Sorski, Bătrânii Optinei (Anatolie, Iosif, Ambrozie, Moise, Varsanufie, Nectarie etc.), Serafim de Vyritsa etc. (vezi pentru ei lucrări precum *Patriarhia Kieveană a Peșterilor* , *Tebaida de Nord* etc.), Muntele Athos: Siluan și Papa Tihon (ruși), Paisie, Antim Agiannitis, Porfirie Kafsokalivitis, Iosif Isihastul sau Spileotis, Efrem Katounakiotis etc., Dramă: George Karslidis, Creta: Eumenie și Parthenios Koudoumas (Heraklion), Ioakeimakis Koudoumas (din Roupes din Mylopotamos), Gennadios din Rethymno, Eumenios din Rusticon etc., România: Cleopas Elie, Arsenios Bokas, Paisios din Olarou, Ioan din Chozevas, Enoh cel Simplu (Muntele Athos) etc.

Mamele Bisericii

Pe lângă Părinți, există și Sfintele **Maici ale Bisericii** , care aparțin în principal acestui din urmă grup, învățătorii care nu au scris ei înșiși, dar ale căror vieți și cuvinte au fost consemnate și transmise nouă de alții. Printre sute de astfel de mari învățători ai Ortodoxiei s-au numărat:

- sfânta mare mucenița Ecaterina, care, pe când era deja închisă pentru credința sa, a adus la creștinism 150 de filozofi păgâni și 500 de soldați împreună cu comandantul lor (toți au fost executați și sunt sfinți ai Bisericii noastre),
- Sfânta Macrina, bunica lui Vasile cel Mare și a Sfântului Grigore de Nyssa,
- nepoata ei, Sfânta Macrina, tot „teologul, învățătoarea și filosoful” (conform Sfântului Grigore de Nyssa), care a convins-o pe mama ei, Sfânta Emmelia, să acorde drepturi egale servitoarelor și sclavilor ei și, în cele din urmă, să-i elibereze,
- Sfânta Maria Egipteanca (o fată bogată care a trăit ca prostituată

pentru plăcere, nu pentru bani. Mergând la Ierusalim pentru a se închina, a făcut dragoste cu toți bărbații care călătoreau pe aceeași corabie. Dar când a ajuns acolo, o forță invizibilă a împiedicat-o să se apropie de Sfânta Cruce – apoi a fugit în adâncurile deșertului, unde a trăit până când Sfântul Zosima a descoperit-o într-o viziune divină, care a luat împărtășania cu ea și, mai târziu, cu ajutorul unui leu, a îngropat-o),

- Sfânta Melanie, care, împreună cu soțul ei, și-a risipit averea eliberând captivi și a ajuns să fie mamă spirituală a mănăstirii feminine pe care prima Sfântă Melanie, bunica ei, o întemeiase la Ierusalim,
- Sfânta Irina din Hrisovalant, care te-ai înălțat în văzduh când s-a rugat și chiparoșii s-au plecat,
- Sfânta Matrona din Chios, care a trăit în Chios în secolul al XV-lea și a săvârșit nenumărate minuni atât în timpul vieții, cât și după moartea sa,
- marile sfinte ascetice Singlikita, Anastasia fosta patriciană (a trăit într-o peșteră cunoscută doar Sfântului Daniel de Scetis, în secolul al VI-lea), Teoctista din Lesbos, Sara și Teodora, Genevieva de Paris, Ursula din Germania, Sfânta Goulindoux Persanul (Maria după botez),
- marile sfinte ale carității Filoteea din Atena (1589) și Elisabeta, Marea Ducesă a Rusiei (1918), care și-au cheltuit întreaga avere pentru înființarea de spitale și instituții caritabile și, în cele din urmă, și-au dat sângele (prima a fost ucisă de turci, iar a doua de comuniști),
- sfintele Rusiei Doroteea și Ana de Kasin, Parascheva de Pinega, Atanasie Logatseva, sfinții care au murit pentru Hristos, Pelagia Ivanovna, Xenia de Petersburg etc.
- Sfintele Maici moderne Metodie din Kimolos (1908), Pelagia din Kalymnos, Sofia „asceta Fecioarei Maria” (1974, Kastoria), Tarso Mântuitorul pentru Hristos (Keratea, Attica 1989), Gabrielia Papagianni (1993) etc.

Note

---

1 Treptele preoției creștine sunt trei: diaconul, preotul și episcopul. Deși majoritatea Părinților Bisericii au deținut rangul de episcop, există și Părinți cu rang de diacon (de exemplu, Efrem Sirianul – a scris în siriacă) și de preot (de exemplu, Ioan Damaschin) sau chiar simpli călugări.

2 Definiția oferită de profesorul G. Zografidis, „Filosofia bizantină” în K. Hierodiakonou-S. Virvidakis (eds.), *Filosofia greacă* , Atena, Open University, 1999. Vezi mai multe detalii în Stylianou Papadopoulos, *Patrologie A, Introducere, secolele al II-lea și al III-lea* , Atena 1977, introducere.

3 Vezi în detaliu Stylianos Papadopoulos, lucrarea citată, introducere.